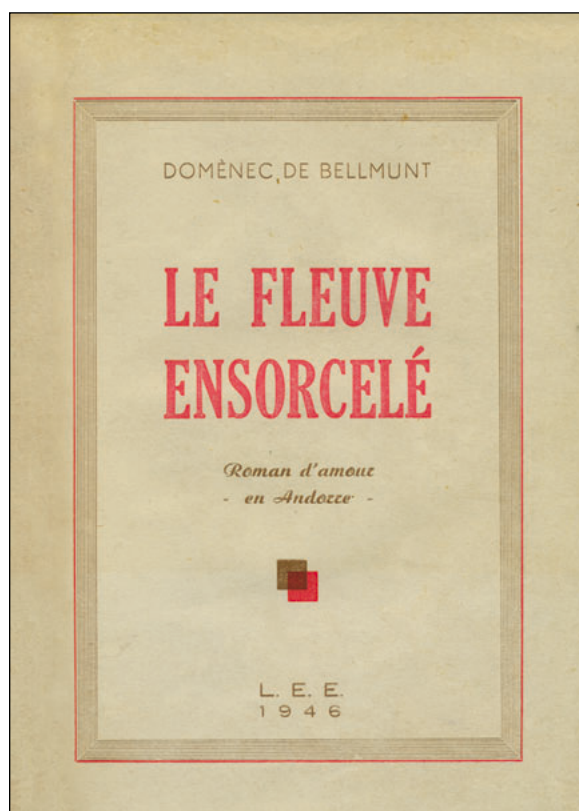

L'ANDORRA DEL CONTRABAN SENTIMENTAL

“Andorra ha estat el nostre oasi en el desert i el nostre refugi de muntanya en la tempesta. Tots l’hem utilitzada per a fer-hi una mica de contraban sentimental i hem humitejat amb llàgrimes d’alegria i d’emoció les galtes de les nostres mares i germans vinguts de Barcelona, Lleida o Tarragona per poder-nos veure.”

Domènec de Bellmunt, *Cinquanta anys de periodisme català*, 1975.

Toulouse, 1946
Fons Biblioteca Nacional d'Andorra

L'any 1939 Catalunya va viure un èxode cultural de dimensions descomunals. Intel·lectuals, artistes i institucions van haver de creuar precipitadament els

ports dels Pirineus per refugiar-se a França. La Guerra Civil Espanyola acabava d'escapçar les ales d'una Catalunya republicana que havia arrencat el vol però que ara, amb el triomf del totalitarisme, ja no seria possible.

Per a Domènec Pallerola i Munné, advocat, escriptor i periodista, fill de Bellmunt d'Urgell —d'aquí el pseudònim literari— aquest era el segon exili. El primer l'havia portat a París l'any 1924, arran de la dictadura de Primo de Rivera. En aquella ocasió, però, havia tornat per la porta gran, a temps per viure la proclamació de la República. Durant els anys trenta va exercir d'advocat a Barcelona, activitat que va compaginar amb allò que realment l'entusiasmava: el *periodisme d'ideal*.¹ Amb vint-i-un anys es va iniciar a *La Veu de Catalunya*, va passar a ser director de *La Rambla* i de *La Campana de Gràcia*, va ser redactor assidu de *La Publicitat* —a París n'havia estat el corresponsal, de 1924 a 1929— i col·laborador de *L'Opinió* i de *Mirador*. També va escriure una vintena de llibres: contes, novel·les i, sobretot, reportatges. Formava part d'una generació de periodistes —juntament amb Josep Maria Lladó, Joaquim Ventalló, Josep Maria Xicota, Àngel Ferran, Sempronio, Francesc Madrid o Lluís Capdevila— que va aprendre l'ofici en la brega diària i en les tertúlies. Són els anys més prolífics, d'eufòria catalanista, de compromís social i polític, en què el jove reporter no dubta ni un instant a llançar-se de cap a la gran

¹ Domènec de Bellmunt ha estat un dels pocs periodistes catalans que ha publicat les seves memòries: *Cinquanta anys de periodisme català*, l'any 1975, a Andorra, lluny de la censura franquista. El pòrtic d'aquesta obra és un al·legat al *periodisme d'ideal*, entès com un periodisme de combat a favor d'uns principis polítics, socials i patriòtics.

obra: la construcció d'un país obert, modern i cosmopolita, que connectava amb els grans corrents socio-culturals de l'època i que s'emmirallava sense complexos en els països més avançats d'Europa i d'Amèrica. Era un projecte de país que comptava amb la participació de nombrosos intel·lectuals i artistes catalans, la majoria dels quals estaven compromesos amb les institucions republicanes. Era, ras i curt, la *Catalunya impossible*² que tant el feixisme reaccionari com el fervor revolucionari més recalcitrant es van encarregar de dinamitar.

Bellmunt era un home d'Acció Catalana, el nou partit de centre a mig camí entre la Lliga i la futura Esquerra Republicana de Catalunya. El lema de l'organització ho deia tot: "Catalanisme, liberalisme, democràcia i república". Durant la Segona República, doncs, a Bellmunt li ponien totes: periodista i reporter de referència a Barcelona, alt funcionari al Ministeri d'Economia del Govern espanyol a Madrid —va ser secretari personal del ministre Lluís Nicolau d'Olwer—, advocat i activista polític i cultural.³ Josep Pla, Eugeni Xammar, Gaziol, Carles Soldevila, Josep Maria de Sagarra o Just Cabot són alguns dels noms il·lustres d'aquesta edat d'or del periodisme català. Amb ells, el mateix Domènec de Bellmunt, Josep Maria Planes, Irene Polo, Josep Maria Francès, entre altres cronistes del moment, van esdevenir testimonis d'excepció del tràgic ocàs d'una realitat que va haver de ser, en el millor dels casos, exiliada.

LA FIGURA DE LA PASTORETA [...] ENCARNA
A LA PERFECCIÓ L'ANDORRA QUE REPRESENTA,
EN PETIT, L'IDEAL DE LA CATALUNYA GRAN: [...]

És precisament en aquest període de joventut que Bellmunt va iniciar el seu particular idil·li amb Andorra; un idil·li que va mantenir al llarg de tota la vida i que va donar peu a un bon grapat de textos. El primer reportatge que el 1925 publica a *La Publicitat*, per

exemple, el dedica a Andorra. No gaire més tard, l'any 1929, apareix en el número inaugural del setmanari *Mirador* una anècdota que, pel seu caràcter premonitori, és especialment significativa:

Una decepció

Un amic nostre, en Domènec de Bellmunt, acompanyà, no fa gaires dies, un periodista francès, àvid de coses pintoresques, a la Vall d'Andorra. Tots dos tenien la il·lusió de trobar pastorettes amb esclòps, innocents i cànides, i contrabandistes de novel·la d'aventures. A la botiga d'un poblet d'Andorra, on els nostres herois entraren per adquirir tabac del país, trobaren una andorrana magnífica. Era la primera que veien que valgués la pena d'ésser admirada... El periodista francès començà a elogiar-li el color dels ulls, les roses de les galtes, l'or dels cabells i la terra verge que produïa aquelles flors que a París s'enyoren... La noia que anava escoltant, sense entendre-la, la lletania del seu admirador, preguntà al nostre company català:

—Què diu aquest senyor tan xerraire?

—Diu—contestà en Bellmunt—que la terra verge o Andorra produeix verges rosses com l'or i... etc., etc. (el nostre company traduí fidelment la poètica frase del seu col·lega francès, embadalit davant d'aquella verge de muntanya).

—Doncs miri—afegí la noia—, digui al seu company que en comptes de cantar lletanies d'aquestes el que podria fer és comprar-me unes mitges!

El repòrter català, veient visions, traduí la resposta al francès, però aquest no s'immutà poc ni gaire i féu dir a la verge andorrana que condicionava l'obsequi d'un esmorzar de seda a poder posar-les-hi ell mateix... Ho creureu? Ella acceptà contenta com unes pasqües...

² Els historiadors del periodisme català Josep Maria Huertas Claveria i Carles Geli van publicar l'any 2000 el llibre "*Mirador*", la *Catalunya impossible*. Una monografia sobre el prestigiós setmanari *Mirador*, que resumeix molt bé la contribució del periodisme de l'època a la construcció d'aquest model de país que no va ser possible. Més recentment, l'editor i escriptor Quim Torra i Pla ha reivindicat l'obra dels periodistes dels anys vint i trenta morts a l'exili en l'assaig *Viatge involuntari a la Catalunya impossible*, que ha merescut el premi Carles Rahola d'assaig 2009.

³ El periodista Francesc Canosa i Farran, en l'esplèndid apunt biogràfic que dedica a Domènec de Bellmunt, explica: "El seu horari és el típic d'aquella classe periodística; matí al despatx de funcionari o de qualsevol professió liberal; migdia cafè amb la penya; tarda al diari i vespres i nits conferències, responsabilitats de partit, escriure articles o llibres."

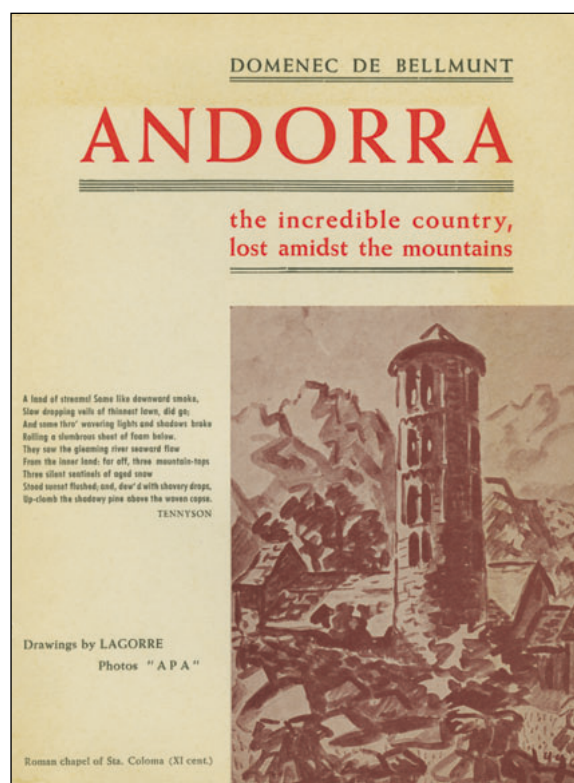
A l'hostal els dos periodistes tingueren notícia que la pastoreta havia treballat molt temps a Montpeller i que a casa seva havien pogut rescatar la filla pròdiga...⁴

Efectivament, aquesta anècdota conté, al meu entendre, no només l'embrió d'una novel·la —*Le fleuve ensorcelé*, que Bellmunt va publicar des de l'exili a Tolosa de Llenguadoc, l'any 1946— sinó també una imatge al·legòrica per expressar l'Andorra ideal que es va anar construint en l'imaginari col·lectiu de la cultura catalana a l'exili. La figura de la pastoreta —una filla pròdiga a qui la seva família ha pogut rescatar— encarna a la perfecció l'Andorra que representa, en petit, l'ideal de la Catalunya gran: lliure, democràtica, socialment justa i dipositària ancestral de les pures essències espirituals de tot un poble. De Pau Casals a Josep Fontbernat, de Just Cabot a Josep Viladomat, d'Agustí Bartra a Lluís Capdevila... tots ells, com molts altres exiliats, comparteixen la necessitat de respirar els aires purs dels Pirineus, de sentir parlar català i de retrobar vells amics i familiars tot practicant el contraban sentimental.

L'any 1946, i des del seu exili a Tolosa de Llenguadoc, del qual ja no va tornar mai més, Domènec de Bellmunt va posar nom i cognom a la verge andorrana: Núria Vallespir, l'heroïna de *Le fleuve ensorcelé*. Aquest roman d'amour en Andorre va florir gràcies a la important tasca de resistència cultural que Josep Salvador —un exiliat de Palafrugell que havia aconseguit sobreviure a l'hospitalitat dels “camps d'acolliment” d'Argelers, Barcarès, Clairfont i Noé— va desenvolupar des de la *Librairie des Éditions Espagnoles* de Tolosa. A més d'una llibreria, la LEE era una editorial que pretenia afavorir la difusió d'obres espanyoles entre el públic francès i ajudar els intel·lectuals espanyols exiliats permetent-los editar les seves obres.⁵ La novel·la d'amor que Bellmunt dedica “A ce beau pays d'Andorre, hospitalier et ami”, serveix de pretext per cantar les glòries dels paisatges andorrans. Aquesta vegada la pastoreta fa rodar el cap a dos grans artistes francesos que passen unes vacances a

Encamp i a les Escaldes. L'un, Manuel Campsir, pintor; l'altre, Julien Oscar, músic. Embriagats per l'entorn bucòlic d'alta muntanya, seduïts per una magnífica andorrana, tots dos troben la inspiració de la mà de la Núria. De fons, és clar, una simfonia interpretada per les aigües del riu Valira.

La debilitat de Bellmunt per Andorra també va ser reconeguda als Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili. Concretament el 6 de maig de 1956, a Cambridge, on la seva obra *Història, arqueologia i folklore de les Valls d'Andorra* va rebre el favor d'un consistori encapçalat per Josep Maria Batista i Roca, pioner de l'antropologia a Catalunya, i l'eminent cirurgià Josep Trueta. L'obra premiada s'alimenta de dos llibres anteriors que Domènec Bellmunt va publicar sobre Andorra: *L'Andorre et ses beautés*, de 1952, i *Andorra, the incredible country, lost amidst the mountains*, de 1953. De fet, el segon és una edició

Andorra, 1953
Fons Biblioteca Nacional d'Andorra

⁴ El dipòsit digital de documents de la Universitat Autònoma de Barcelona ha posat a l'abast de tots els internautes els 404 números que el setmanari *Mirador* va arribar a publicar. A la portada del primer número, del dijous 31 de gener de 1929, hi trobem la secció *Mirador indiscret*, l'anecdota on hi ha el text que aquí hem volgut reproduir íntegrament. *Mirador* va aconseguir sortir amb regularitat cada dijous fins ben entrada la Guerra Civil Espanyola. L'últim número és del dijous 21 de gener de 1937.

⁵ El professor i escriptor Xavier Cortadelles explica la història de Josep Salvador en el reportatge *Defensant la república amb llibres*, publicat al número 262 de la *Revista de Girona*, l'any 2010.

Ens ve de **TOLOSA** del Llengua d'Oc

Per Domènec de Bellmunt

Claror: Publicació literària, turística, comercial i d'informació d'Andorra i el Pirineu Català, (1973-1975)
Fons Biblioteca Nacional d'Andorra

revisada i traduïda a l'anglès del primer, una edició finançada per l'Hotel Pla d'Escaldes que va tenir l'encert de no escatimar en costos i incloure, a més de les cèlebres fotografies de Valentí Claverol, la reproducció d'una sèrie d'aquarel·les de l'artista René Gaston Lagorre. Aquestes obres, a mig camí entre l'assaig de divulgació històrica i la guia de viatges, tenen el mèrit d'omplir un buit clamorós en la bibliografia de l'època sobre Andorra. Molts dels seus continguts s'avancen, en més de deu anys, a la necessitat de "fer país" que Andorra va començar a esmenar amb iniciatives editorials com *Andorra, el meu país*, impulsada per Antoni Aristot i Gomà, o el llibre *Andorra*, de Montserrat Palau Martí, obres que no van arribar fins ben entrats els anys seixanta.

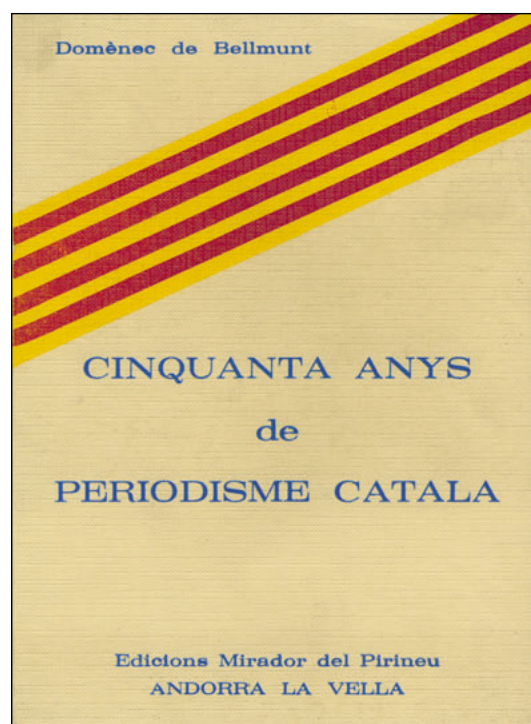
[...] CONFESA LA GELOSIA QUE SEMPRE HA SENTIT PER LES VALLS D'ANDORRA, PEL FET DE TENIR LA SORT IMMENSA DE SER CATALANES I DE TENIR L'HONOR DE SER L'ÚNIC PAÍS AL MÓN ON EL CATALÀ ÉS LA LLENGUA OFICIAL.

Més tard, els primers anys setanta, mentre a Espanya

cauen les últimes fuetades del franquisme, Bellmunt va aprofitar la talaia que li ofereix Norbert Orobítg i Carner. Aquest mestre republicà de Tàrrrega havia recalat a Andorra cap al 1940 on, durant anys, va exercir de mestre particular a diverses cases. Fins i tot va muntar, l'any 1950, una escola privada perquè els nens andorrans poguessin cursar la primera ensenyança en català. Ara havia esdevingut militant i dirigent del PSUC a la clandestinitat i desenvolupava una intensa activitat editorial. Per eludir el control de la censura franquista va haver de crear la seva pròpia impremta, *Gràfiques Tobira*, i la seva pròpia llibreria, *L'esquella*. Editava llibres a l'*Editorial Mirador del Pirineu*, guies turístiques i publicitat a *Publicitat Andogràfica*, i *Claror*,⁶ una interessant revista cultural i literària. La col·laboració entre Bellmunt i Orobítg va ser fructífera. Bellmunt va disposar d'una secció fixa a la revista *Claror*, amb el títol *Ens ve de Tolosa de Llengua d'Oc*, on va desplegar una sèrie d'evocacions de personatges emblemàtics del seu primer exili a París. Gairebé tots aquests articles van acabar formant part de les memòries *Cinquanta anys de periodisme català (1923-1975)*, que Orobítg va difondre a *Edicions Mirador del Pirineu*, dins la *Col·lecció Pic de Cubil*. Per aquest important volum hi desfilen personatges heterogenis d'això que hem anomenat *la Cata-*

⁶ El llibreter Pere Miquel Fonolleda va pronunciar a la Biblioteca Nacional d'Andorra, l'any 2004, una interessant conferència on recollia l'aportació meritòria de les editorials andorranes davant les dificultats que plantejava el règim franquista. Podeu consultar el contingut d'aquesta conferència al núm. 8 de l'*Ex-Libris Casa Bauró*, la publicació anual de la Biblioteca Nacional d'Andorra.

lunya impossible; és la contribució de Bellmunt al coneixement d'una realitat exiliada que es resisteix a perdre l'esperança de tornar a casa per la porta gran, sense abaixar el cap. Quatre mesos més tard va morir el general Franco. Bellmunt, però, només va tornar esporàdicament a Catalunya, entre d'altres coses, per recollir la Creu de Sant Jordi que la Generalitat de Catalunya li va atorgar l'any 1991.

Andorra la Vella, [1975]
Fons Biblioteca Nacional d'Andorra

La dilatada relació entre Bellmunt i Andorra ofereix, encara, un article que suposa un colofó excel·lent per a aquesta història. És el text que omple el pòrtic de l'*Anuari-guia turístic i comercial d'Andorra*, de 1975 a 1976. El títol no podria ser més directe: *l'Andorra que jo voldria*. En aquest article Domènec de Bellmunt confessa la gelosia que sempre ha sentit per les Valls d'Andorra, pel fet de tenir la sort immensa de ser catalanes i de tenir l'honor de ser l'únic país al món on el català és la llengua oficial. A més, hi trobem tota una declaració de principis —d'una sorprenent actualitat— relatiu a com hauria de ser la seva Andorra ideal.

La meva Andorra ideal, l'Andorra que jo voldria, no és l'actual, la dels buildings, dels

supermercats, de la folia d'automòbils anant amunt i avall, [...] de l'enorme tentacularisme comercial envaint-ho tot deixant-se influir per l'afany del guany fabulós i temptador, dels bulldozers i de les grues gegantines destrossant muntanyes i roquissars.

Jo no vull tornar a l'Andorra pastoral d'ara fan cent anys, perquè el progrés ha fet la seva feina i les valls s'han beneficiat de l'onada del turisme europeu que ha donat una empenta a la seva economia agrícola, ramadera i patriarcal, però voldria que l'Andorra fes compatible (que ho és) el modernisme (amb els seus avenços de la societat de consum) i la seva personalitat pirinenca marcada per l'ànima catalana, que guardés preciosament el seu caràcter i el tresor de les seves tradicions.

[...] Deixeu que Andorra sigui Andorra, amb les seves muntanyes, la seva llengua, les seves tradicions [...]

Heus ací el que el meu amor per Andorra m'obliga a dir-vos. No us enfadeu. Perdoneu-me si us he molestat, però creieu-me, cada vegada que torno a Andorra (i hi vaig sovint) tinc el cor petit com un pinyó, de tanta por com tinc que qualsevol dia els bulldozers i les grues se m'hagin emportat les muntanyes. Les MUNTANYES, sabeu? les MUNTANYES. I ja us hi heu pensat bé?

-Què faria Andorra sense les seves precioses, magnífiques, úniques muntanyes?

[...] ESCRIVIA SENSE CAP ALTRA ESPERANÇA DE RETRIBUCIÓ QUE EL PLAER DEL DEURE ACOMPLERT I LA SATISFACCIÓ D'HAVER CONTRIBUÏT A LA DEFENSA DELS PRINCIPIS DEMOCRÀTICS I DE JUSTÍCIA SOCIAL.

Fidel al seu ideal, Domènec de Bellmunt no va perdre mai l'ocasió de defensar una causa justa que, en el seu cas, era la llibertat dels homes i la llibertat de la seva terra. Un ideal que sovint projectava de forma desinteressada i entusiasta sobre Andorra. Fins i tot quan els aires que bufaven a alta muntanya simplement feien sentir millor la pudor del franquisme. Com ell mateix afirmava, escrivia sense cap altra

esperança de retribució que el plaer del deure acomplert i la satisfacció d'haver contribuït a la defensa dels principis democràtics i de justícia social. Els seus textos, dispersos en diaris, revistes i llibres, han anat caient, poselles avall, sobre els prestatges més recòndits de les hemeroteques, ofegats per espesses capes de silenci. Els andorrans tenim pendent el reconeixement de la intensa activitat de resistència social i cultural, de defensa de les llibertats democràtiques, que tots els Bellmunt d'aquella època van desenvolupar des dels exilis respectius. Afortunadament, les portes de la Biblioteca Nacional d'Andorra, així com d'altres temples de la memòria, resten obertes per retre'ls l'homenatge més important: conèixer la seva obra. Entreu, trieu i remeneu.

Quim Torredà Martí
Antropòleg

BIBLIOGRAFIA

BELLMUNT, Domènec de. *Cinquanta anys de periodisme català (1923-1975)*. Andorra la Vella: Edicions Mirador del Pirineu, 1975

BELLMUNT, Domènec de. *Le fleuve ensorcelé. Roman d'amour en Andorre*. Tolosa: LEE, 1946

BELLMUNT, Domènec de. *Andorre et ses beautés*. Toulouse: edició de l'autor, 1952

BELLMUNT, Domènec de. *Andorra, the incredible country, lost amidst the mountains*. Andorra: Edicions H.P., 1953

BELLMUNT, Domènec de. *La Barcelona pecadora*. Edició de Francesc Canosa. Barcelona: A Contra Vent Editors, 2009

CORTADELLES, Xavier. "Defensant la República amb llibres", a: *Revista de Girona*, núm. 269, 2010, p. 30-34

FONOLLEDA, Pere Miquel. "50 anys d'editorials andorranes (1945-1994)", a: *Ex-Libris Casa Bauró. Fulls de bibliografia*, núm. 8, 2005, p. 28-36

HUERTAS CLAVERIA, Josep Maria; GELI I FONS, Carles. *"Mirador", la Catalunya impossible*. Barcelona: Proa, 2000

TORRA I PLA, Quim. *Viatge involuntari a la Catalunya impossible*. Barcelona: Proa, 2010